

Комунальний вищий навчальний заклад
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
21050 м.Вінниця, вул.Грушевського, 13, тел./факс 55-65-60,
E-mail: bil@mail.vinnica.ua

Відділ «Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти»

тел. 55-65-74

Молошнюк Л. В.,
методист відділу
«Ресурсний центр підтримки
інклюзивної освіти»

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ У 2019/2020 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

Сьогодні кожний заклад освіти в Україні має бути готовим до організації спільного навчання звичайних дітей та їхніх однолітків з особливими освітніми потребами. Національною радою реформ інклюзивне навчання визнано одним із пріоритетів розвитку держави, що є одним із основних чинників реформування системи інституційного догляду та виховання дітей в Україні. Метою інклюзивного навчання є реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізація та інтеграція у суспільство, залучення сім'ї до участі в освітньому процесі.

Необхідними умовами якісного інклюзивного навчання є:

- визначення особливих освітніх потреб дитини;
- підвищенням кваліфікації педагогічних працівників;
- створення інклюзивного освітнього простору;
- надання освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг;
- забезпечення учнів спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку;
- здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини протягом усього періоду навчання із обов'язковим залученням батьків до освітнього процесу.

За останні роки фахівцями напрацьований механізм забезпечення інклюзивного навчання, який має поетапний характер впровадження:

1. Дитина з особливими освітніми потребами до вступу в заклад освіти повинна пройти обстеження в інклюзивно - ресурсному центрі (ІРЦ). За

результатами проведеної комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини (пункти 11-37 Положення про інклюзивно-ресурсний центр, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2018 року № 545 (із змінами) формується висновок, де визначаються особливі освітні потреби дитини та умови для організації її навчання. Висновок інклюзивно – ресурсного центру про комплексну оцінку має рекомендаційний характер і не є підставою для скерування дитини з особливими освітніми потребами до певного закладу освіти або форми навчання.

2. Відповідно до статті 55 Закону України «Про освіту» право обирати заклад освіти, освітню програму, вид і форму здобуття освіти відповідного рівня мають батьки дитини з особливими освітніми потребами.

3. Заклад освіти створює умови для змістовного і комфортного освітнього процесу для усіх його учасників. Згідно зі статтею 20 Закону України «Про освіту» у разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків до закладу освіти інклюзивна група або клас утворюється в обов'язковому порядку. У 2019/2020 навчальному році інклюзивні класи (групи) утворюються на підставі заяви батьків дитини з особливими освітніми потребами, до якої обов'язково додається висновок інклюзивно-ресурсного центру та, за потреби, інші документи, визначені *Порядком зарахування, відрахування та переведення дітей до державних та комунальних закладів освіти, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 05 травня 2018 року за № 564/32016*.

Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

одна - три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;

не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.

Постановою Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 № 530 затверджено Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти. Вищезазначеним Порядком унормовано кількість дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі, яка має становити не більше трьох осіб, зокрема:

- одна – три дитини з числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, із затримкою психічного розвитку, зниженим зором, слухом, легкими порушеннями інтелектуального розвитку;

- не більше двох осіб з числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення;
- не більше однієї дитини із складними порушеннями розвитку.

Організація інклюзивного навчання у закладі здійснюється командою психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти затверджено *наказом Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609*. Склад команди психолого-педагогічного супроводу залежить від особистості дитини та її психолого-педагогічних особливостей. Команда супроводу визначає способи адаптації (у разі необхідності модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. У разі потреби розробляє індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму в закладі загальної середньої освіти та індивідуальний освітній план в закладі дошкільної освіти. Члени команди спільно розробляють індивідуальну програму розвитку та реалізують її разом із дитиною, вирішують питання залучення команди фахівців, планують додаткові послуги, аналізують результати спільної діяльності. З метою коригування та визначення прогресу розвитку дитини команда супроводу переглядає ІПР у закладі загальної середньої освіти двічі на рік (у разі потреби частіше); у закладі дошкільної освіти – тричі на навчальний рік (у разі потреби частіше). Індивідуальна програма розвитку розробляється на один рік, затверджується керівником закладу освіти і підписується всіма членами команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, а також батьками (законними представниками) або повнолітньою особою з особливими освітніми потребами.

Індивідуальний навчальний план містить інформацію про освітні компоненти освітньої програми, їх адаптацію чи модифікацію, заплановані результати навчання та критерії оцінювання. Індивідуальний навчальний план заповнюється педагогічним працівником, який викладає навчальний предмет, або, за потреби, членами команди психолого-педагогічного супроводу, підписується батьками (іншими законними представниками) дитини або повнолітнім учнем з особливими освітніми потребами, затверджується керівником закладу.

Особистісно – орієнтовне спрямування освітнього процесу забезпечує асистент вчителя (вихователя). За ініціативи Міністерства освіти і науки, Міністерством соціальної політики Класифікатор професій доповнено посадою асистента вчителя інклюзивного навчання *наказом Держспоживстандарту від 28.07.2010 № 327*. Потреба у додатковій підтримці дитини асистентом вчителя (вихователя) визначається фахівцями інклюзивно-ресурсного центру та

ззначається у висновку про комплексну оцінку. При організації інклюзивного навчання у закладі освіти необхідно враховувати, що асистент вчителя (вихователя) не є персональним педагогом для одного чи декількох дітей, він надає допомогу вчителю (вихователю) в організації освітнього процесу в класі (групі), допомагає дітям з особливими освітніми потребами концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю у них тощо. Також асистент вчителя (вихователя) є постійним учасником команди супроводу в закладі освіти.

Роль асистента вчителя в діяльності інклюзивного класу є надзвичайно важливою і полягає у наданні допомоги вчителю класу в організації навчання учням з особливими освітніми потребами. Асистент вчителя забезпечує:

- надання допомоги вчителям в організації, підтримці та впровадженні освітнього процесу;
- моделювання додаткової позитивної ролі для учнів в організації належних і ефективних міжособистісних комунікаційних навичок (вербальних, невербальних);
- моделювання безпечної практики роботи та реагування на непередбачені ситуації в міру їх виникнення; правил та процедур, прийнятих у навчальному закладі.

Важлива роль асистента вчителя (вихователя) у ретельній попередній підготовці до включення дитини в освітнє середовище, що дозволить створити сприятливі умови перед початком навчального року та зробити перші дні перебування дитини в школі позитивними, знизити стрес.

Підготовку необхідно провести в кілька етапів:

1) знайомство з педагогом класу, під керівництвом якого буде навчатися дитина. Необхідно визначити організаційні завдання:

- якого роду допомога очікується від асистента вчителя (чи може асистент вчителя самостійно, по ситуації, вирішувати, що необхідно учню, або він повинен виконувати інструкції вчителя);

- чи входить до обов'язків асистента вчителя допомога дитині тільки на уроці, чи й на перервах тощо).

2) знайомство із супровідними документами дитини;

3) знайомство з батьками та дитиною. Необхідне обговорення того, що дитина вміє, що може робити сама, а також — обов'язкове узгодження з батьками моментів, пов'язаних із харчуванням і медичною допомогою дитині в школі;

4) адаптація освітнього середовища:

- важливо детально продумати маршрут супроводу підопічного (наприклад, де зустріти дитину: біля дверей школи чи після того, як дитина переодягнеться в роздягальні й попрощається тощо); усунути фізичні бар'єри;

- необхідно вибрати місце в класі, де буде сидіти дитина з особливими освітніми потребами.

Необхідно також зазначити, що завданням асистента вчителя є не лише допомога одному вчителю та одному чи кільком учням. Асистент вчителя допомагає іншим вчителям у закладі освіти залежно від розкладу. Крім того, учні, яким надає допомогу асистент вчителя, можуть (за потреби) змінюватися кожного року. Так, у навчальний заклад можуть приходити нові учні, інші учні будуть потребувати меншої допомоги, а деякі – навпаки, більше.

Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. *(Постана Кабінету Міністрів України [№ 588 від 09.08.2017](#))*

Корекційно-розвиткова робота - комплекс заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистості дитини. Надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять, які можуть надаватися як штатними працівниками закладу, так і залученими фахівцями, в тому числі: працівниками інклюзивно-ресурсних центрів, спеціальних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів, логопедичних пунктів та інших закладів на підставі цивільно-правових договорів. При цьому оплата праці залучених фахівців здійснюється за рахунок коштів державної субвенції, відповідно до *пункту 6 Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 року № 88 (із змінами)*. Тривалість групового корекційно-розвиткового заняття становить 35-40 хвилин, індивідуального - 20-25 хвилин. Групи наповнюваністю два - шість учнів комплектуються відповідним спеціалістом з урахуванням однорідності порушень та рекомендацій фахівців інклюзивно – ресурсних центрів..

Корекційно-розвиткові заняття проводяться вчителями-дефектологами (корекційними педагогами) та практичними психологами. В індивідуальній програмі розвитку зазначається кількість годин та напрями проведення корекційно-розвиткових занять, визначені за наслідками комплексної оцінки фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, зокрема:

три - п'ять годин - для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями;

п'ять - вісім годин - для дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку

(порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо).

Години, визначені для проведення корекційно-розвиткових занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження учнів з особливими освітніми потребами. Розклад психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять (послуг) складається із дотриманням санітарно-гігієнічних вимог до розкладу уроків на підставі індивідуальної програми розвитку та узгоджується з розкладом уроків класу. Починаючи з 2018 року у школах, в яких навчання дітей з особливими освітніми потребами організоване в інклюзивних класах, для проведення корекційно-розвиткових занять, що визначені індивідуальною програмою розвитку дитини, можуть вводиться посади вчителів-дефектологів. Відповідні зміни до *Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти* внесено наказом Міністерства освіти і науки України від 01.02.2018 № 90.

Отже, інклюзія означає розкриття кожного учня за допомогою освітньої програми, яка є достатньо складною, але відповідає його здібностям. Вона враховує потреби, а також спеціальні умови та підтримку, яка забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Але найголовніше – дитина вчиться життєдіяльності в оточенні здорових дітей, що формує спрямованість до повноцінного життя, до усвідомлення власної спроможності, підвищення якості власного буття. Не підлягає сумніву, що інклюзивне освітнє середовище формується цілою командою педагогів і фахівців. А прийняття й дотримання сформульованих у стратегії розвитку інклюзії цінностей і принципів дозволять домогтися сталого покращення розвитку в навчальному закладі підходів, характерних для інклюзивної освіти.

Методичні рекомендації розроблено з метою реалізації законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», інших нормативно-правових актів, що регламентують розвиток інклюзивного навчання в закладах освіти.